

Julian Jaroszewski, Maciej Łuczak

Kultura fizyczna w programach Łódzkiego Oddziału Związku Młodzieży Chrześcijańskiej (YMCA) w latach 1920–2002

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura
Fizyczna 13/2, 95-113

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Julian JAROSZEWSKI*
Maciej ŁUCZAK**

Kultura fizyczna w programach Łódzkiego Oddziału Związku Młodzieży Chrześcijańskiej (YMCA) w latach 1920–2002

Streszczenie

Idee głoszone przez YMCA w połowie XIX wieku szybko znalazły zwolenników w Europie i Stanach Zjednoczonych. W Polsce pojawiły się dzięki gen. Józefowi Hallerowi. Po wojnie z Rosją Radziecką w 1920 r. organizację tę przekształcono w Związek Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA”.

Związek funkcjonował w niepodległej Polsce do II wojny światowej, następnie w czasie wojny światowej oraz w latach 1945–1952, po wprowadzeniu zmian ustrojowych po 1989 roku reaktywował działalność.

We wszystkich tych okresach programy „Polskiej YMCA” skierowane były na kształtowanie obywatela przez równomierny rozwój cech charakteru, wiedzy i ciała.

Szczególne miejsce w programach zajmowało wychowanie fizyczne, sport i rekreacja. Poprzez szkolenie kadry, prowadzenie zajęć sportowych, użyczenie własnych obiektów sportowych oraz organizowanie wypoczynku tworzone korzystne warunki do poprawy stanu zdrowia mieszkańców miasta Łodzi.

Szczególnie ważnym dla Związku i łódzkiej kultury fizycznej było posiadanie własnych obiektów sportowych. Sale sportowe, basen kryty, łaźnie oraz przychodnia lekarska stały się miejscem chętnie odwiedzanym przez mieszkańców Łodzi.

W salach Łódzkiego Oddziału mieszkańcy Łodzi mieli okazję zetknąć się z nowymi dyscyplinami sportowymi, jak: koszykówka, siatkówka, boks. Osiągnięty poziom sportowy sprzyjał zdobywaniu tytułów mistrzów Polski: w siatkówce mężczyzn (w 1929 roku) i koszykówce mężczyzn (w 1948 roku).

W późniejszych okresach oferty uczestnictwa w życiu sportowo-rekreacyjnym dostosowywano do indywidualnych zainteresowań ludności.

* Dr, Wydział Kultury Fizycznej i Ochrony Zdrowia, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.

** Dr hab., prof. AWF, Wydział Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu.

W sezonie wakacyjnym działalność programowa YMCA koncentrowała się na akcji obozowej. We własnych obozowiskach wypoczywający uczestniczyli w zajęciach sportowych, kulturalnych i pracach ręcznych.

Propagowanie aktywnych form spędzania czasu wolnego pod okiem wykwalifikowanej kadry i w dobrych warunkach lokalowych korzystnie wpływało na stan zdrowia mieszkańców Łodzi.

Słowa kluczowe: Polska YMCA, Związek Młodzieży Chrześcijańskiej, kultura fizyczna, II Rzeczpospolita, Łódź.

Wstęp

Chrześcijański Związek Młodych Ludzi (Young Men's Christian Association – YMCA) założony przez Jerzego Wiliama (Londyn, 1844 r.), propagując poprawę warunków życia codziennego, pragnął stworzyć nowe pokolenie ludzi zdolnych, zdrowych i szczęśliwych. W krótkim czasie znalazł zwolenników w Europie i Stanach Zjednoczonych.

Do Polski idee głoszone przez YMCA przybyły w 1919 roku. Po wojnie z bolszewikami organizacja uległa przekształceniu w Związek Młodzieży Chrześcijańskiej (dalej: ZMCh) „Polska YMCA”, działający aż do wybuchu II wojny światowej. Po wojnie YMCA nie mogła realizować swojej przedwojennej działalności, po kilkuletnim funkcjonowaniu, decyzją władz komunistycznych, została zlikwidowana. Dopiero po 40. latach delegalizacji zaistniały warunki do reaktywacji działalności, która trwa nadal.

W poszukiwaniu informacji autorzy dokonali kwerendy archiwaliów w centralnych i regionalnych archiwach państwowych. Najwartościowsze materiały znajdują się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w Archiwum Państwowym w Łodzi, w Instytucie Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi oraz w Archiwum Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polskiej YMCA” w Łodzi. Cennym uzupełnieniem zbiorów archiwalnych były informacje zawarte w łódzkiej prasie – „Dzienniku Łódzkim”, „Expresie Ilustrowanym” – oraz w Muzeum Sportu i Turystyki w Łodzi.

Zgromadzony materiał pozwala podjąć próbę przywrócenia pamięci o działalność Związku Młodzieży Chrześcijańskiej w Łodzi i ukazanie jego roli społecznej w burzliwych latach XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem działalności w zakresie wychowania fizycznego, sportu, rekreacji, turystyki.

Powstanie i rozwój działalności Związku Młodzieży Chrześcijańskiej w Polsce

Do Polski YMCA przybyła w 1919 roku wraz z żołnierzami gen. Józefa Hallera, biorącymi udział w wojnie z Rosją Radziecką¹. Zakończenie wojny spowo-

¹ E. Kałamacka, *Działalność Amerykańskiej Misji Wojskowej YMCA w Polsce w latach 1919–1922*, [w:] B. Woltmann (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, Górzów Wlkp. 2002, s. 130.

dowało przekształcenie YMCA w Związek Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA”².

Głównym zadaniem „Polskiej YMCA” było kształcenie charakterów i postaw obywatelskich, dbałość o zdrowie i sprawność fizyczna, dokształcanie zawodowe oraz prace społeczne³.

Okres dwudziestolecia międzywojennego to czas prężnej działalności, wzrostu liczby ognisk, szeregów członków i gromadzenia majątku.

Podstawową formą działalności YMCA było m.in. wychowanie fizyczne, sport i rekreacja⁴. Atrakcyjność prowadzonych zajęć zachęcała do przynależności do organizacji. Nabyte umiejętności umożliwiły rywalizację sportową na najwyższym poziomie. Zawodnicy „Polskiej YMCA” zdobywali tytuły mistrzów Polski: w koszykówce męskiej – YMCA Kraków (1933, 1934), w siatkówce męskiej – YMCA Łódź (1929), w siatkówce męskiej – YMCA Kraków (1936)⁵, oraz reprezentowali barwy narodowe.

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność „Polskiej YMCA”. Działacze YMCA czynnie uczestniczyli w kampanii wrześniowej, a wolontariusze pomagali oddziałom wojska polskiego oraz migrującej ludności cywilnej⁶.

Po wojnie YMCA wznowiła prace. W dniu 18 stycznia 1945 roku uruchomiło działalność Ognisko w Krakowie, kolejnymi były: Warszawa, Łódź, Poznań, Gdynia⁷, Gdańsk, Częstochowa, Wrocław, Jelenia Góra, Białystok i Szczecin.

Powojenna sytuacja wymuszała wielokierunkowość pracy Polskiej YMCA. Działalność wznowiły przedwojenne programy pracy z młodzieżą, wprowadzono akcję charytatywną: dożywiania, rozdawanie odzieży i leków⁸.

Uczestnicząc w rozgrywkach sportowych, zawodnicy YMCA zdobyli: mistrzostwo Polski w koszykówce mężczyzn (1948 rok – Łódź); wicemistrzostwo Polski w piłce siatkowej (1948 rok – Łódź); wicemistrzostwo w Drużynowych Mistrzostwach Polski w Pływaniu (1948 rok – Łódź); mistrzostwo Polski w tenisie stołowym kobiet (1948 rok – Poznań); wicemistrzostwo Polski w koszykówce mężczyzn (1949 rok – Łódź)⁹.

² Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN) w Warszawie, Polska YMCA (dalej: PY), t. 1, k. 6, *Sprawozdanie z I-szego Walnego Zebrania Polskiej YMCA, Związku Młodzieży Chrześcijańskiej w grudniu 1923 r.*

³ Tamże, t. 2, k. 10–13, *Jak pracuje Polska YMCA- Związek Młodzieży Chrześcijańskiej*; k. 304 *Statut Polskiej Y.M.C.A. Związku Młodzieży Chrześcijańskiej, 1929.*

⁴ A. Wójcicki, *Wychowanie fizyczne w Polskiej YMCA*, Warszawa 1920, s. 1–6.

⁵ E. Kałamačka, *YMCA w Polsce i Polska YMCA (1919–1939)*, [w:] E. Małolepszy, M. Ponczek (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce i wśród Polaków na obczyźnie w latach 1918–1939*, s. 19, 21–24.

⁶ AAN w Warszawie, PY, t. 92, k. 146, *Sprawozdanie Polskiej YMCA za okres wojny 1939 r. i okupacji.*

⁷ Tamże, t. 3, k. 89, *Sprawozdanie ogólne za okres od 18 stycznia 1945 r. do 31 marca 1945 r.*; t. 13, k. 1, *Cele i zamierzenia Polskiej YMCA w Polsce Odrodzonej.*

⁸ Tamże, t. 3, k. 56, *XVIII Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA, Związku Młodzieży Chrześcijańskiej, Sprawozdanie za okres od 18 stycznia 1945 r. do 31 marca 1946 r.*

⁹ Tamże, t. 48, k. brak, *Program pracy Wydziału Wych. Fizycznego*; „Expres Ilustrowany” 1949, nr 79, s. 4.

Dążąc do poprawy stanu zdrowia i rozwoju sportu, nawiązano współpracę z Głównym Urzędem Kultury Fizycznej, organizacjami młodzieżowymi, związkami zawodowymi i Powszechną Organizacją „Służba Polsce” (dalej: POSP)¹⁰.

Po 1948 roku władze komunistyczne uznały Związek za organizację wrogą władzy ludowej i przeznaczyły do likwidacji. Nawet przemianowanie w 1949 roku YMCA na Stowarzyszenie „Ognisko” nie uchroniło od likwidacji w 1952 roku¹¹.

Transformacja ustrojowa w Polsce stworzyła warunki do reaktywowania działalności Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA” (w 1990 roku).

„Polska YMCA” była organizacją świecką i apolityczną¹². Dążąc do wszechstronnego rozwoju młodzieży polskiej, współpracowała z różnymi organizacjami centralnymi i lokalnymi w Polsce. Od 1991 roku należy do Aliansu Światowego (World Alliance of YMCA's – WAY), zrzeszającego narodowe YMCA, a od 1992 roku do europejskich struktur (European Alliance of YMCA's – EAY)¹³.

W latach 1991–2002 funkcjonowało 15 ognisk, nieprzerwaną pracę prowadziły ogniska w Warszawie, Krakowie, Gdyni, Olsztynie, Wrocławiu, Lublinie.

Działalność programowa Związku ukierunkowana była na rozwijanie postaw społeczno-obywatelskich, samokształcenia i obywatelstwa. Poprzez programy kulturalne, sportowe i społeczne przeciwdziałano pojawiającym się zagrożeniom. Prowadzona działalność skoncentrowana była głównie w czterech obszarach: szkoleniu wolontariuszy, akcji obozowej, akcji charytatywnej, działalności klubów i sekcji ognisk.

Powstanie i działalność Ogniska Łódzkiego „Polskiej YMCA” w latach 1922–1945

W 1920 roku wraz z żołnierzami gen. J. Hallera do Łodzi przybyły idee głoszone przez YMCA. Wolne chwile żołnierzom wypełniały zajęcia kulturalne oraz sportowe¹⁴. Po wojnie z Rosją Radziecką, w 1922 roku w Łodzi powołano „cywilną” YMCA. Komitetowi Miejskiemu przewodniczył dr Alfred Grohman¹⁵.

¹⁰ AAN w Warszawie, PY, t. 6, k. 46, *Uchwała 2-ga*.

¹¹ AP w Łodzi, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 2, *Protokół lustracji Stowarzyszenia „Ognisko” przy ul. Moniuszki 4/6*.

¹² Archiwum Związku Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA Ognisko w Łodzi (dalej: AZMChPYOwŁ), t. 89/98, k. *Związek Młodzieży Chrześcijańskiej w Łodzi. Materiały informacyjne*; k. *Postanowienie Sadu Wojewódzkiego w Warszawie Wydział VIII Cywilny. Dnia 5 stycznia 1990 r. (Odpis)*; k. *Statut Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA”*.

¹³ AZMChPYOwŁ, t. 27, k. *Sprawozdanie z działalności „Polskiej YMCA” za 1992 rok*.

¹⁴ „Kurier Łódzki” 1923, nr 158, s. 3; 1923, nr 160, s. 4.

¹⁵ Tamże, 1923, nr 99, s. 6; 1924, nr 259, s. 6. W skład Komitetu weszli: wiceprezes – Stanisław Olczak, sekretarz – Władysław Wścieklica, skarbnik – T. Szulborski oraz K. Geyer, W. Horbacki, C. Bagiński, O. Szofer, Edward Wagner, T. Kozłowski i H. Noniewicz

Działalność początkowo była możliwa dzięki dotacjom, składkom, zbiorcom. Uzyskana w 1925 roku samowystarczalność finansowa trwała tylko 3 lata¹⁶. W latach 1929–1939 nastąpiło pogorszenie sytuacji finansowej¹⁷.

Poważnym ograniczeniem działalności był brak własnych obiektów. Konieczność opuszczenia budynku przy ul. Piotrkowskiej 243 przyspieszyła decyzję o budowie własnego gmachu, usytuowanego przy ulicy Moniuszki 4¹⁸. Budowę rozpoczętą w 1931 roku¹⁹ częściowo zakończono w dniu 1 września 1935 roku²⁰. Z powodu trudności finansowych do 1939 roku nie ukończono całego budynku. W oddanych pomieszczeniach mieścił się dział wychowania fizycznego (pływalnia, duża i mała sala gimnastyczna wraz z szatniami i natryskami) oraz bufet i kilka sal przeznaczonych na działalność oświatową²¹.

Łódzkie Ognisko YMCA umożliwiała swoim członkom wszechstronny rozwój. Członkowie uzupełniali wiedzę oraz zdobywali nowy zawód (dział oświatowy). Funkcjonujące kluby i koła skupiały członków o podobnych zainteresowaniach (muzyczny, filatelistyczny, fotograficzny, radiotechniczny, żeglarski, wycieczkowy, szachowy, narciarski, tenisowy, kajakowy)²².

Najwyższy poziom sportowy osiągnęli zawodnicy klubu szachowego uczestniczący w rozgrywkach o mistrzostwo klubu, „Polskiej YMCA” i Łódzkiego Okręgowego Związku Szachowego²³.

Za działalność sportową, wychowanie fizyczne oraz letni wypoczynek odpowiedzialny był Wydział Wychowania Fizycznego. Do 1935 roku jego działalność ograniczały brak własnych obiektów sportowych, brak instruktorów i środków finansowych. Zajęcia sportowe, prowadzone od 1922 roku, odbywały się w sali przy ul. Targowej 77. Atrakcyjność proponowanych zajęć z boks, walki

¹⁶ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 166, *Sprawozdania z IV Walnego Zjazdu Związku Młodzieży Chrześcijańskiej Polska Y.M.C.A. 1926*; k. 523, *VII Walne Zebranie Polskiej YMCA, Sprawozdanie za rok 1928*.

¹⁷ Tamże, t. 2, k.477, *VIII Walne Zebranie Polskiej YMCA, Sprawozdanie za rok 1929*; k. 73, *XVII Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA Związku Młodzieży Chrześcijańskiej, Sprawozdanie za rok 1938/39*

¹⁸ „Kurier Łódzki” 1931, nr 320, s. 8.

¹⁹ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 336, *XI Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA Sprawozdanie za rok 1932*.

²⁰ APL, PYŁ, t. 6, k. 106, 108, *Sprawozdanie roczne Zarządu i Dyrektora Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA za rok 1935/36*.

²¹ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 22, *Jak pracuje Polska YMCA – Związek Młodzieży Chrześcijańskiej*.

²² APL, PYŁ, t. 6, k. 89–90, *Sprawozdanie Zarządu Ogniska Polskiej YMCA złożone na Walnym Zebraniu Członków Rzeczywistych w dniu 14 maja 1937 roku*; „Kurier Łódzki” 1929, nr 78, s. 5.

²³ APL, PYŁ, t. 85, k. brak *Sprawozdanie z działalności Zarządu Klubu Szachowego Polskiej YMCA za okres od 30 kwietnia 1930 roku do 9 grudnia 1930 roku*; t. 86, *Książka protokołów z Zebrań Zarządu Klubu Szachowego Polskiej Y.M.C.A. w Łodzi 1930/1931*; t. 87, *Książka protokołów z zebrań ogólnych członków Sekcji Szachowej Polskiej YMCA w Łodzi. Rok 1930–1933*; „Kurier Łódzki” 1929, nr 65, s. 8.

wręcz, lekkiej atletyki, koszykówki, siatkówki i baseballu²⁴ przyczyniała się do wzrostu liczby grup²⁵.

Początek lat trzydziestych to okres kłopotów organizacyjnych. W okresie tym praca sportowa YMCA koncentrowała się na propagowaniu siatkówki, koszykówki, gimnastyki, boksu i szermierki²⁶. Reprezentanci sekcji koszykówki i siatkówki uczestniczyli w mistrzostwach Polski YMCA i rozgrywkach okręgowych. Efektem sportowych zmagani zawodników było IV miejsce koszykarzy w nieoficjalnych mistrzostwach Polski (1928 rok)²⁷ oraz tytuł mistrza Polski w siatkówce (1929 rok)²⁸.

W 1930 roku Rada Krajowa (dalej: RK) „Polskiej YMCA” podjęła decyzję zezwalającą na powoływanie klubów sportowych. Komitet Organizacyjny postanowił utworzyć „Klub Sportowy Polskiej YMCA w Łodzi”²⁹. Wybrano tymczasowy zarząd, którym kierował prezes inż. Stanisław Kowalski³⁰, oraz powołano sekcje: gier sportowych, boksu, pływacką, szermierczą, lekkoatletyczną, kolarską, piłki nożnej, szachową, tenisa stołowego i ziemnego.

Najlepsze wyniki osiągnęto w koszykówce i siatkówce. W 1931 roku koszykarze zdobyli mistrzostwo miasta Łodzi w koszykówce³¹, siatkarze w 1933 roku zdobyli mistrzostwo klasy „A”³², a reprezentując Łódź na mistrzostwach Polski, zajęli IV miejsce³³.

Pomimo osiągnięcia dobrych wyników sportowych postanowiono rozwiązać Klub YMCA Łódź³⁴. Ostatecznie uchwałą XV Walnego Zjazdu Delegatów reprezentacyjne zespoły zawodnicze YMCA zostały zlikwidowane³⁵.

²⁴ APL, PYŁ, t. 93, k. brak, *Regulamin obowiązujący ćwiczących chłopców w dziale wychowania fizycznego Polskiej YMCA, sala gimnastyczna Targowa 77*; „Kurier Łódzki”, 5.04.1922, nr 94, s. 8. *Zapisy na ćwiczenia*.

²⁵ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 568, *Plan rozbudowy i rozwoju Polskiej Y.M.C.A. oraz Sprawozdanie z działalności za rok 1927*; k. 471, *VIII Walne Zebranie Polskiej Y.M.C.A. Sprawozdanie za rok 1929*.

²⁶ „Kurier Łódzki” 1927, nr 274, s. 8.

²⁷ APL, PYŁ, t. 93, k. brak, *Sprawozdanie Działu Wychowanie Fizyczne Polskiej YMCA w Łodzi za rok 1928*.

²⁸ Tamże, t. 98, k. 5, *Odpis Komunikatu Nr 2 Wydziału Gier i Dyscypliny Polskiego Związku Gier Sportowych*; „Kurier Łódzki” 1929, nr 282, s. 6. Skład YMCA Łódź: Paweł Linka, Karol Welnic, Włodzimierz Pęski, Tadeusz Zalasiewicz, Edward Ałaszewski, Stefan Olczak, Wilhelm Krauze, Roman Chłodziński.

²⁹ „Kurier Łódzki” 1930, nr 11, s. 10.

³⁰ APL, PYŁ, t. 97, *Korespondencja Działu Wychowania Fizycznego Polskiej YMCA w Łodzi. Rok 1928–1930*. W skład Zarządu weszli: wiceprzewodniczący prof. J.K. Targowski, sekretarz Aleksy Leśniewicz, skarbnik Tomasz Kozłowski, członkowie: Władysław Kozielski, Hieronim Feja.

³¹ „Kurier Łódzki” 1931, nr 189, s. 6. Skład YMCA Łódź: Ketner, Gabara, Kopczyński, Pilc i Dominiak.

³² APL, Łódzki Okręgowy Związek Sportowy 1925–1939, t. 9, k. 89, *X Posiedzenie Zarządu z dn. 8.06.1933*.

³³ Tamże, t. 3, k. 57 *Sprawozdanie z siatkówki męskiej i żeńskiej oraz hazeny za rok 1933/34*.

³⁴ „Kurier Łódzki” 1938, nr 348, s. 7.

³⁵ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 680, *XVI-e Zwyczajne Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA – Związek Młodzieży Chrześcijańskiej, Sprawozdanie Ogólne Rady Krajowej YMCA –*

Oddanie w 1935 roku do użytku części budynku przyczyniło się do rozwoju działalności³⁶. Obiekty sportowe YMCA w Łodzi były miejscem rozgrywania mistrzostw Polski³⁷ i okręgu łódzkiego, turniejów, rozgrywek Łódzkiego Okręgowego Związku Sportowego³⁸, prowadzenia treningów łódzkich klubów sportowych oraz okręgowych związków sportowych³⁹. Budynek YMCA w okresie zimowym był jedynym miejscem propagowania pływania, koszykówki i siatkówki w Łodzi⁴⁰.

Szczególnie wybudowanie basenu przyczyniło się do propagowania nauki pływania⁴¹. Z zajęć na pływalni oprócz członków YMCA korzystały zorganizowane grupy z policji, straży ogniowej, harcerze, Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego, okręgowe związki sportowe, kluby sportowe i szkoły.

Na pływalni odbywały się różnej rangi mistrzostwa i zawody pływackie (między ogniskami YMCA⁴², szkolne⁴³), prowadzono kursy i naukę pływania⁴⁴. W zawodach pływackich w Łodzi uczestniczyli pływacy z Niemiec, Węgier oraz amerykańscy olimpijczycy⁴⁵.

Niestety do 1939 roku w statucie „Polskiej YMCA” funkcjonował zapis, który uniemożliwiał korzystanie z obiektów YMCA ludności wyznania mojżeszowego⁴⁶.

W 1938 roku Rada Krajowa pozytywnie oceniła pracę Wydziału Wychowania Fizycznego. Zarówno warunki, jak i organizację uznano za wzorcową. Szczególnie podkreślono idealną organizację pracy na basenie⁴⁷.

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność Łódzkiego Ogniska „Polskiej YMCA”. Budynki YMCA w Łodzi zostały zajęte przez Niemców. Działalność konspiracyjną prowadzili działacze Ogniska Łódzkiego YMCA, m.in.: Jan

Związek Młodzieży Chrześcijańskiej za okres od dnia 1 kwietnia 1937 roku do dnia 31 marca 1938 roku.

³⁶ APL, PYŁ, t. 93, k. brak, *Protokół posiedzeń Komitetu Wychowania Fizycznego w dniu 13 września 1937*; t. 6, k. 108–109, *Sprawozdanie Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA złożone na Walnym Zebraniu Członków Rzeczywistych w dniu 2 maja 1936*.

³⁷ „Kurier Łódzki” 1938, nr 64, s. 11.

³⁸ Tamże, 1935, nr 351, s. 10.

³⁹ Tamże, 1936, nr 5, s. 15.

⁴⁰ Tamże, 1937, nr 1, s. 8.

⁴¹ APL, PYŁ, t. 21, k. brak, *Protokół posiedzenia Komitetu Wychowania Fizycznego z dnia 16 XI 1936, godzina 19.30; Sprawozdanie z działalności Wydziału Wychowania Fizycznego YMCA w Łodzi za miesiąc – maj 1938*.

⁴² „Kurier Łódzki” 1936, nr 115, s. 6; 1937, nr 39, s. 7; 1937, nr 93, s. 8; 1938, nr 300, s. 7.

⁴³ Tamże, 1935, nr 311, s. 6; 1935, nr 334, s. 5; 1936, nr brak, s. 6; 1936, nr 322, s. 7; 1937, nr 124, s. 5; 1938, nr 331, s. brak.

⁴⁴ Tamże, 1936, nr 110, s. 8; 1937, nr 61, s. 7; 1938, nr 199, s. 8.

⁴⁵ Tamże, 1936, nr 115, s. 6; 1937, nr 100, s. 7; 1936, nr 240, s. 7.

⁴⁶ AAN w Warszawie, PY, t. 2, k. 304, *Statut Polskiej Y.M.C.A. Związku Młodzieży Chrześcijańskiej*.

⁴⁷ APL, PYŁ, t. 93, k. brak, *Do Głównego Biura Polskiej YMCA w Warszawie, wrażenia ze stanu wychowania fizycznego w Ognisku Polskiej YMCA w Łodzi*.

Gadomski, Stanisław Węglewski, Stefan Wiśniewski i Waclaw Weigt⁴⁸. Jej wynikiem było wysłanie ponad 300 tysięcy książek do obozów koncentracyjnych oraz pomoc najbardziej potrzebującym dzieciom z miasta Łodzi⁴⁹.

Działalność Związku Młodzieży Chrześcijańskiej po 1945 roku

Wznowienie działalności przez Ognisko YMCA w Krakowie zapoczątkowało odradzanie się kolejnych ognisk. Łódzkie Ognisko reaktywowało funkcjonowanie w dniu 27 lutego 1945 roku⁵⁰.

Funkcję prezesa zarządu Ogniska „Polskiej YMCA” w Łodzi pełnił inż. Bronisław Michelis (1945; 1946–1947)⁵¹, następnie: Jan Gadomski (1945–1946; 1947–1948)⁵² oraz Jan Kozłowski (1949)⁵³.

W uruchomionym w maju 1945 roku gmachu przy ul. Moniuszki 4⁵⁴ reaktywowano działalność działów: chłopców, mężczyzn, kulturalno-oświatowego, wychowania fizycznego. Dodatkowo prowadzono akcję dożywiania dzieci i rozdawnictwa odzieży⁵⁵. Do 1949 roku funkcjonowały także działy: akcji charytatywnej, kobiet, mieszkalny.

Dział chłopców dążył do stworzenia atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu oraz rozwijania zainteresowań. Zajęcia na świetlicy, w czytelnicy, w pracowni robót ręcznych, w kołach zainteresowań (np. szybowcowe, filatelistyczne, krajoznawcze, filmowe, itp.)⁵⁶ i w klubach towarzyskich (w 1946 – 15 klubów,

⁴⁸ AAN w Warszawie, PY, t. 109, k.751, *Protokół Roczno Walnego Zebrania Członków Rzeczywistych Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA, odbytego w dn. 15 grudnia 1945 r. w drugim terminie o godz. 18-tej.*

⁴⁹ „Dziennik Łódzki” 1948, nr 336, s. 4.

⁵⁰ AAN w Warszawie, PY, t. 109, k.751, *Protokół Roczno Walnego...*

⁵¹ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 130, *Zestawienie liczbowe z działalności Ogniska Łódzkiego YMCA za czas od 1 X do 31 XII 1945.* Skład Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w Łodzi: wiceprezes – mec. Jan Gadomski, wiceprezes – dyr. Jan Golański, skarbnik – dyr. Stefan Wiśniewski, sekretarz – inż. Waclaw Weigt, sekretarz – Zygmunt Basiński. Członkowie Zarządu: inż. Stanisław Kowalski, inż. Waclaw Kamiński, Eugeniusz Krysiak, dyr. Stanisław Cackowski, dyr. Emil Gołkontt, Stefan Różycki.

⁵² AAN w Warszawie, PY, t. 109, k. 29, *Protokół z dorocznego Walnego Zebrania Członków Rzeczywistych Polskiej YMCA w Łodzi w dniu 1 marca 1947 roku*; k. 54, *Sprawozdanie z działalności Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA za czas od 1 kwietnia do 31 grudnia 1946 roku*; APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 77, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1946 r. do 1 XII 1947 r.*; k. 56, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*

⁵³ Tamże, t. 110, k. brak, *Protokół z zebrania konstytucyjnego Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w dniu 7. 3. 1949 r.*

⁵⁴ „Przegląd Sportowy” 1945, nr 4, s. 2.

⁵⁵ AAN w Warszawie, PY, t. 3, k. 68, *XVIII Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA, Związku Młodzieży Chrześcijańskiej, Sprawozdanie za okres od 18 stycznia 1945 r. do 31 marca 1946 r.*

⁵⁶ „Expres Ilustrowany” 1947, nr 251, s. 5.

1947 – 18 klubów, 1948 – 16 klubów) umożliwiały chłopcom rozwijanie własnych zainteresowań. Pracę działu uzupełniały pogadanki, koncerty, ogniska oraz „gwiazdki”, „choinki”⁵⁷.

Dział mężczyzn umożliwiał spędzanie wolnego czasu, organizując imprezy kulturalne lub zajęcia w klubach. Do 1949 roku nastąpił rozwój działalności klubów i kół. Największym powodzeniem cieszyły się wieczorki taneczne i koncerty⁵⁸.

Wydział Kulturalno-Oświatowy prowadził kursy doształcające: ogólnokształcące (kursy językowe) oraz doształcania zawodowego, m.in. kursy: elektrotechniczne, ślusarski, kroju i modelowania, kreśleń budowlanych i wiele innych. Liczba chętnych do uczestnictwa w kursach wzrastała w 1948 roku – w 129 kursach uczestniczyło 3967 osób⁵⁹.

Dodatkowo YMCA prowadziła akcję charytatywną, obejmowała ona dożywanie dzieci oraz młodzieży szkolnej i akademickiej. W sezonie zimowym dzieci otrzymywały tran i produkty witaminowe. Najuboższych obdarowywano paczkami z odzieżą, obuwiem i żywnością⁶⁰.

Prace z zakresu wychowania fizycznego i sportu nadzorował Wydział Wychowania Fizycznego (dalej: WF), kierowany przez: inż. Wacława Weigta (1945–1947)⁶¹, Stefana Różyckiego (1947)⁶², Andrzeja Kuleszę (1947–1948)⁶³, Mieczysława Walczaka (1949)⁶⁴.

Realizując hasła: powszechność, wszechstronność, atrakcyjność, dążono do objęcia jak największej liczby członków ogniska zajęciami na sali i pływalni.

Brak obiektów sportowych w Łodzi oraz zobowiązania Rady Krajowej YMCA powodowały, że sale i pływalnia YMCA były ośrodkiem sportu dla miasta Łodzi. Ograniczało to dostępność obiektu dla członków YMCA. W lutym

⁵⁷ AAN w Warszawie, PY, t. 3, k. 93, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1945 r. do 1 XII 1946 r.*; k. 72, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1946 r. do 1 XII 1947 r.*; k. 47, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*; t. 109, k. 100, *Informacja o obozie zimowym Ogniska Łódzkiego w roku 1947/8*; „Dziennik Łódzki” 1945, nr 173, s. 4.

⁵⁸ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 127, *Zestawienie liczbowe z działalności Ogniska Łódzkiego YMCA za czas od 1 X do 31 XII 1945*.

⁵⁹ Tamże, k. 47, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*

⁶⁰ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 94, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1945 r. do 1 XII 1946 r.*

⁶¹ AAN w Warszawie, PY, t. 109, k. 25, *Protokół Zebrania Konstytucyjnego Zarządu Polskiej YMCA w Łodzi, odbytego w dniu 1 marca 1947 r.*; k. 69, *Protokół posiedzenia Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA, odbytego w dniu 20 grudnia 1945 r.*

⁶² Tamże, k. 1, *Protokół z posiedzenia Zarządu Ogniska Polskiej YMCA w Łodzi w dniu 27 X 47 r.*

⁶³ Tamże, t. 48, k. brak, *Sprawozdanie z Konferencji Programowej Kierowników Działów i Wydziałów Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA, odbytej w obozie „Czapliniec” w dniach 18–22 sierpnia 1948 r.*

⁶⁴ Tamże, t. 110, k. brak, *Protokół z zebrania konstytucyjnego Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w dniu 7.3.1949 r.*

1946 roku z 399 godzin zajęć w sali gimnastycznej tylko 34 godziny przeznaczono dla członków YMCA, pozostałe zarezerwowane były dla klubów i organizacji (213 godzin) oraz szkół (152 godziny)⁶⁵.

Warunkiem korzystania z urządzeń sportowych był dobry stan zdrowia. Od 1945 roku przy Wydziale WF działała Poradnia Sportowo-Lekarska⁶⁶, która średnio miesięcznie badała 350 osób⁶⁷.

Praca Wydziału WF prowadzona była w trzech kierunkach: opieki nad grupami szkolnymi, pracy z własnymi grupami oraz grupami obcymi (kluby i organizacje sportowe).

W godzinach popołudniowych obiekty sportowe użyczane były młodzieży szkolnej. W 1947 roku skorzystały z nich 84 grupy z 3100 uczniami, rok później 184 grupy z 5700 uczniami. Popołudniami z sal i pływalni korzystali ćwiczący spoza Związku. W 1947 roku było to 25 grup z ok. 1000 ćwiczących. W następnych latach udział grup spoza YMCA wynosił ponad 60%.

Grupy YMCA korzystały z obiektu w godz. 16⁰⁰–20⁰⁰. Podstawową formą zajęć była gimnastyka. Poza gimnastyką członkom YMCA proponowano udział w zajęciach z pływania, rytmiki, plastyki i boksu⁶⁸.

Obiekty sportowe łódzkiej YMCA były miejscem rozgrywania zawodów i meczów. Organizatorami ich był Wydział Wychowania Fizycznego YMCA w Łodzi oraz Wojewódzki Urząd Kultury Fizycznej (dalej: WUKF), Okręgowy Komitet Związków Zawodowych w Łodzi oraz okręgowe związki sportowe i kluby.

Łódzka YMCA organizowała Igrzyska Sportowe Polskiej YMCA, zawody, turnieje, zawody sekcji sportowych Łódzkiego Ogniska oraz wieczorki taneczne.

W 1947 roku Ognisko Łódzkie Polskiej YMCA po wygraniu Mistrzostw Sportowych „Polskiej YMCA” w Warszawie⁶⁹ uzyskało prawo organizacji mistrzostw w 1948 roku.

Mistrzostwa rozegrano w dniach 18 i 19 grudnia 1948 roku. Udział w zawodach wzięły ogniska z Częstochowy, Gdańska, Jeleniej Góry, Krakowa, Łodzi, Szczecina, Warszawy i Wrocławia. Łącznie w czterech dyscyplinach: siatkówce,

⁶⁵ „Expres Ilustrowany” 1946, nr 88, s. 5; „Dziennik Łódzki” 1946, nr 322, s. 5.

⁶⁶ AAN w Warszawie, PY, t. 110, k. 63, *Protokół posiedzenia Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w dniu 7/9-48 r.*

⁶⁷ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 126, *Zestawienie liczbowe z działalności Ogniska Łódzkiego YMCA za czas od 1 X do 31 XII 1945*; k. 93a–93b, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1945 r. do 1 XII 1946 r.*; k. 72, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1946 r. do 1 XII 1947 r.* k. 52, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*

⁶⁸ AAN w Warszawie, PY, t. 48, k. brak, *Program pracy Wydziału Wychowania Fizycznego*; APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 72, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1946 r. do 1 XII 1947 r.*; k. 47, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*; „Głos Robotniczy” 1945, nr 43, s. 4.

⁶⁹ „Expres Ilustrowany” 1947, nr 323, s. 5; „Dziennik Łódzki” 1947, s. 323, s. 4.

koszykówce, pływaniu i tenisie stołowym – udział wzięło 101 mężczyzn. Zwycięzcami okazały się ogniska: w siatkówce – Łódź, w koszykówce – Łódź, w pływaniu – Warszawa, w tenisie stołowym – Wrocław. W punktacji ogólnej tytuł Mistrza Sportowego Polskiej YMCA na rok 1948 zdobyło ponownie Ognisko Łódzkie. Podczas zawodów wysoki poziom sportowy potwierdzili mistrzowie Polski w koszykówce, natomiast w pływaniu Lech Nikodemski⁷⁰.

Wojewódzki Urząd Kultury Fizycznej, okręgowe związki sportowe i kluby przeprowadzały mecze międzypaństwowe, turnieje piłki ręcznej, szkolne zawody pływackie, masową naukę pływania, próby sprawności pływackiej, rozgrywki sekcji sportowych o mistrzostwo okręgu i Polski⁷¹, treningi klubów oraz zawody propagandowe.

Po 1945 roku YMCA wznowiła działalność sportową. W Ognisku Łódzkim funkcjonowały sekcje: koszykówki, pływania, tenisa stołowego i bokserska⁷². Największe sukcesy odnosiła drużyna męskiej koszykówki. W 1948 roku zespół trenowany przez Andrzeja Kuleszę zdobył pierwsze w powojennych rozgrywkach mistrzostwo Polski. W skład drużyny wchodził: Ludwik Barszczewski, Jerzy Dowgird, Czesław Kozłowski, Wiktor Liminowicz, Władysław Maleszewski, Jerzy Olejnik, Tadeusz Ulatowski, Władysław Żejmo, Józef Żyliński⁷³. Rok później drużyna YMCA Łódź wywalczyła tytuł wicemistrzowski⁷⁴. Koszykarze YMCA należeli do czołówki w Polsce, reprezentowali barwy Polski i miasta Łodzi podczas meczów międzypaństwowych i międzymiastowych.

Sekcja pływacka zdobywała tytuł mistrza Łodzi (1948), a sekcja tenisa stołowego brała udział w rozgrywkach kl. B⁷⁵.

⁷⁰ AAN w Warszawie, PY, t. 83, k. brak, *Sprawozdanie z II Powojennych Ogólnopolskich Mistrzostw Sportowych Polskiej YMCA*; „Expres Ilustrowany” 1948, nr 352, s. 5.

⁷¹ Wśród organizowanych imprez największą rangę posiadały: Międzynarodowe Zawody Siermierce Polska – Czechosłowacja (1946), Mistrzostwa Polski AZS w pływaniu (1946), mistrzostwa Polski w koszykówce kobiet, zawody o mistrzostwo okręgu w piłce siatkowej i koszykowej (1946), zawody pływackie „Mistrzostwa Harcerzy” (1946), mistrzostwa Polski w siatkówce i koszykówce (1947), Międzynarodowe Zawody Zapaśnicze (Praga – Łódź, 1947), Międzynarodowe Zawody Koszykówki (Sparta – Łódź, 1947), Ogólnopolskie Mistrzostwa Sportowe Polskiej YMCA (1948), Robotnicze Mistrzostwa Polski w Piłce Ręcznej (1948), Mistrzostwa Polski w Pływaniu (1948), Międzynarodowe Zawody w Koszykówce (Praga – Łódź, 1948), Akademickie Mistrzostwa Polski w Siermierce (1948), Mistrzostwa Pływackie Garnizonu Łódź (1948), mistrzostwa okręgu w piłce ręcznej i pływaniu (1948), mecze o Mistrzostwo Polski Ligi Koszykowej (1948), międzynarodowe zawody w pływaniu i gimnastyce (Bratysława – Łódź, 1948), mistrzostwa Polski w piłce siatkowej kobiet (1949), mistrzostwa Polski w siermierce pań (1949).

⁷² APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 75, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od I XII 1946 r. do I XII 1947 r.*

⁷³ „Expres Ilustrowany” 1948, nr 52, s. 5; 1948, nr 102, s. 5; „Głos Robotniczy” 1948, nr 102, s. 8.

⁷⁴ „Expres Ilustrowany” 1949, nr 79, s. 4.

⁷⁵ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 52, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od I XII 1947 r. do I XII 1948 r.*

Od 1948 roku widziano konieczność dostosowania „Polskiej YMCA” do zmian zachodzących w Polsce Ludowej. W dniu 22 października 1949 roku zmieniono nazwę oraz statut. Związek Młodzieży Chrześcijańskiej – Polska YMCA przemianowano na Stowarzyszenie „Ognisko”⁷⁶. Jego pracę ściślej powiązano z działalnością Związku Harcerstwa Polskiego, Związku Młodzieży Polskiej (dalej: ZMP), związkami zawodowymi i innymi organizacjami⁷⁷.

W Łódzkim Ognisku przemiany były wynikiem zaangażowania się Komitetu Łódzkiego ZMP oraz Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi (kryptonim „Łaźnia”)⁷⁸. Wprowadzenie do stowarzyszenia grupy 120 nowych członków legitymujących się przynależnością do ZMP i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej umożliwiło przegłosowanie składu Zarządu i przejęcie władzy. Nowym prezesem został wybrany Tadeusz Kubiak⁷⁹.

W nowym statucie Stowarzyszenie „Ognisko” było organizacją społeczną działającą zgodnie z ideologią Polski Ludowej oraz wskazaniami Naczelnej Rady dla Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej. Do dotychczasowych zadań dodano popularyzowanie aktualnych zagadnień Polski współczesnej oraz obowiązków „dobrego obywatela”⁸⁰.

Działalność pod nową nazwą trwała do 5 grudnia 1951 roku, kiedy to decyzją Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy Stowarzyszenie „Ognisko” zostało zlikwidowane⁸¹. Majątek Łódzkiego Ogniska został przejęty przez Prezydium Rady Narodowej Wydział Oświaty w Łodzi. Od dnia 1 stycznia 1952 roku obiekt byłej YMCA w Łodzi funkcjonował pod nazwą „Młodzieżowy Dom Kultury”⁸².

Reaktywacja działalności po 1990 roku

Po 40 latach delegalizacji, w dniu 5 stycznia 1990 roku reaktywowało działalność Ognisko Łódzkie „Polskiej YMCA”. W dniu 3 kwietnia 1990 roku wybrano zarząd, którego prezesem został Jan Pruski⁸³.

⁷⁶ Instytut Pamięci Narodowej (dalej: IPN) w Łodzi, IPN Ld PF10/725, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych..., k. *Doniesienie agenturalne. Źródło – Górnik*, 29.10.1949.

⁷⁷ Tamże, k. 57, *Doniesienie. Źródło „Górnik”*, 14 X 1949.

⁷⁸ IPN w Łodzi, IPN Ld PF10/725, k. 6, *Do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi. Naczelnik Wydziału I*.

⁷⁹ APL, Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Polskiej (dalej: ZŁZMP) t. 83, Referaty na walne zebrania, przemówienia okolicznościowe. 1949–1954, k. 4, *Stenogram*; IPN w Łodzi, IPN Ld PF10/725, k. 69, *Doniesienie agenturalne. Źródło – Władek*, 23.11.1949.

⁸⁰ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 27, *Statut Stowarzyszenia „Ognisko”*.

⁸¹ AZMChPYOw Ł, t. 89/98 Rada Krajowa Zarząd 96-98, k. *Postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Warszawie VII, Wydział Cywilny i Rejestrowy. Dnia 30 lipca 1993 r. (odpis)*.

⁸² Tamże, k. 2, *Protokół lustracji Stowarzyszenia „Ognisko” przy ul. Moniuszki 4/6*.

⁸³ Tamże, t. 33/91, k. *Sprawozdanie z działalności Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w roku 1990*. Skład Komitetu Miejskiego: Jerzy Dominikowski, Zdzisław Gajewicz, Tadeusz Grusz-

Pierwsze lata działalności to okres dynamicznych zmian, zarówno w składach zarządów, jaki i na stanowisku prezesa Łódzkiego Ogniska. W kwietniu 1996 roku RK po unieważnieniu Walnego Zebrania Członków Ogniska w Łodzi podjęła decyzję o likwidacji Ogniska Łódzkiego „Polskiej YMCA”⁸⁴. Doprowadziło to do rozłamu w środowisku łódzkiej YMCA, powstania konkurencyjnej organizacji „YMCA – Łódzki Związek Młodzieży Chrześcijańskiej”⁸⁵.

Na ponowną reaktywację Ogniska Łódzkie musiało czekać do dnia 17 kwietnia 1999 roku⁸⁶. Prezesem wybrany został Robert Kopacz (1999–2002)⁸⁷.

Reaktywowana w 1990 roku łódzka YMCA skupiła działalność na sprawach organizacyjnych: szkolenie wolontariuszy, organizacja biura i rewindykacja majątku. Wyzwaniem okazały się próby odzyskania nieruchomości. Ostatecznie majątek odzyskano w 1993 roku – Obóz „Pilica” w Kurędzy⁸⁸, i 1994 roku – budynek przy ul. Moniuszki 4a⁸⁹. Po odzyskaniu budynku podjęto pracę nad strukturą Ogniska. Powstały działy: administracji, sportu, kulturalno-impresowy.

Główną siłą Związku byli ludzie. Do 1998 roku zauważalna była duża rotacja członków. Próbą przeciwdziałania było integrowanie i szkolenie liderów⁹⁰ oraz ciągły nabór nowych wolontariuszy.

Działalność YMCA finansowana była z działalności szkoły języków obcych „YMCA Linqus” i składek członkowskich⁹¹. W następnych latach z dotacji RK, samorządów lokalnych⁹², czynszu z wynajmu sal dla Pałacu Młodzieży, firmy

czyński, Lucjan Jachimowicz, Stefan Kajzer, Edward Król, Zdzisław Michałowicz, Jan Pruski, Stefan Ptycia, Andrzej Wojciechowski, Jerzy Zajgner, Józef Żyliński. Skład pierwszego po reaktywowaniu Zarządu Łódzkiego Polskiej YMCA w Łodzi: Jan Pruski – prezes, Stefan Ptycia – wiceprezes, Andrzej Wojciechowski – sekretarz, Lucjan Jachimowicz – skarbnik, Zdzisław Gajewicz – członek zarządu.

⁸⁴ Tamże, t. 89/98, k. *Uchwała Rady Krajowej nr 17/96 z dnia 13 kwietnia 1996 roku*.

⁸⁵ Tamże, k. *Posiedzenie Rady Krajowej ZMCh Polska YMCA, obozowisko „Pilica”, Kurędz, 14/15.09.96 r.*

⁸⁶ Tamże, t. Statuty, strategia rozwoju, k. *Regulamin Ogniska Polskiej YMCA w Łodzi*, s. 1.

⁸⁷ Tamże, t. Sprawozdanie z działalności Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA za okres 10.05.1999–27.02.2000 r.; t. XXXIII Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA, Materiały sprawozdawczo-programowe. Kraków 27.04.2002. k. *Ognisko w Łodzi. Sprawozdanie z działalności Zarządu ZMCh Polska YMCA Ogniska w Łodzi za okres 23.02.2001–23.03.2002*.

⁸⁸ Tamże, t. XXVI Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA, Warszawa 16 kwietnia 1994 r., s. 6, Rewindykacje majątkowe.

⁸⁹ Tamże, t. 62/94, k. *Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w 1994 r.*

⁹⁰ Tamże, t. 27. YMCA Łódź – Rada Krajowa, k. *Sprawozdanie z działalności Ognisk w 1991. Łódź*.

⁹¹ Tamże, t. 24/90-91 Komisja Rewizyjna 1990–1994, k. *Sprawozdanie finansowe Zarządu Polskiej YMCA w Łodzi, ul. Moniuszki 4a, za rok 1991*.

⁹² Archiwum Zakładowego Wojewódzkiego Urzędu w Łodzi, Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki, t. 56/30, k. *Pismo Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA” w Łodzi do Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, Wydziału Infrastruktury Społecznej w dniu 26.06.1992 r.*

„Relax”, sekcji koszykówki i siatkówki oraz opłat członkowskich⁹³. Pod koniec XX wieku łódzka YMCA borykała się z kłopotami finansowymi.

Do 1994 roku dużym ograniczeniem w prowadzeniu działalności programowej był niedostateczny dostęp do sal i pływalni. Wynegocjowane pomieszczenia oraz godziny wstępu na sale sportowe i basen nie zaspokajały oczekiwań członków YMCA.

Kluby, koła i sekcje sportowe proponowały swoim członkom zajęcia z tenisa stołowego, krajoznawstwa, szachów, gier świetlicowych, pływania (w tym gimnastykę korekcyjną) i judo⁹⁴.

Tradycyjnie stałym zainteresowaniem w YMCA cieszyły się zajęcia z koszykówki, siatkówki i tenisa stołowego. W 1990 roku reprezentacja męska koszykarzy, prowadzona przez Józefa Żylińskiego, uczestniczyła w VIII Mistrzostwach Europy w Essen (Niemiecka Republika Federalna). Po meczach z narodowymi drużynami YMCA: Finlandii, Szwecji, Grecji, Szwajcarii i Francji – koszykarze z Łodzi zajęli ostatecznie 6 miejsce⁹⁵. W 1992 roku w dwóch zespołach koszykówki ćwiczyło 65 chłopców.

Po reaktywacji powrócono do tradycji organizowania olimpiady. Młodzież zrzeszona w YMCA prowadziła rywalizację w koszykówce, siatkówce oraz wybranych dyscyplinach lekkoatletycznych⁹⁶.

Odzyskanie własnego budynku w centrum Łodzi przyczyniło się do rozszerzenia działalności programowej. Obok zajęć z koszykówki (dziewcząt) i siatkówki (chłopców i dziewcząt)⁹⁷ wprowadzono nowe formy: aerobik, gimnastykę dla pań, zajęcia na pływalni (nauka pływania, pływanie korekcyjne, pływanie rekreacyjne i rodzinne).

Od 1999 roku nastąpiło rozszerzenie działalności i wyjście poza mury budynku z imprezami ogólnodostępnymi. Sale sportowe i pływalnia YMCA w Łodzi ponownie stały się miejscem używanym m.in. do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego dla uczniów szkół, studentów łódzkich uczelni oraz treninów Szkolnego Klubu Sportowego i Międzyszkolnego Klubu Sportowego⁹⁸.

⁹³ AZMChPYOw Ł, t. XXVI Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA. Warszawa 16 kwietnia 1994 r. pkt 2. Sprawy organizacyjne, pkt 4. Rewindykacje majątkowe; t. 42/93, k. *Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska YMCA w Łodzi za okres od 1 marca 1993 r. do 28 lutego 1994 r.*, s. 2.

⁹⁴ Tamże, t. 33/91, Walne zebranie 19.02.1991, k. *Zarząd Polskiej YMCA w Łodzi wybrany na pierwszym zebraniu w dniu 19 lutego 1991 r.*

⁹⁵ „Dziennik Łódzki” 1990, nr 160, s. 2.

⁹⁶ Archiwum Zakładowego Wojewódzkiego Urzędu w Łodzi, Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki, t. 56/30, k. *Pismo Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA” w Łodzi do Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, Wydziału Infrastruktury Społecznej w dniu 26.06.1992 r.*

⁹⁷ Zbiór własny autora. *Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w 1994 r.*

⁹⁸ AZMChPYOwŁ, t. Sprawozdanie z działalności Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA za okres 10.05.99 r. – 27.02.2000 r.

Działalność programowa obejmowała programy społeczne, cieszące się poparciem i zainteresowaniem społeczności lokalnej. Główne zadania koncentrowały się na integracji młodzieży z najuboższych środowisk (Domów Dziecka), problemach z narkomanią, integracji osób niepełnosprawnych. W ramach działalności prowadzono kursy dla bezrobotnych, organizowano programy teatralne⁹⁹.

Wypoczynek letni – akcja obozowa

We wszystkich okresach częścią pracy programowej YMCA w Łodzi była akcja obozowa. Pierwsze obozowisko Ogniska Łódzkiego znajdowało się w Grotnikach nad rzeką Lindą. Uruchomione w 1927 roku¹⁰⁰ funkcjonowało kilka lat, jednak z powodu dużego „załadnienia miejscową ludnością” odsprzedano zarządowi Niemieckiego Gimnazjum¹⁰¹.

Nowy obóz w Kurędzy nad Pilicą zaczął funkcjonować od 1933 roku¹⁰². W skład obozowiska wchodziły: 10 chatki (dla 115 chłopców), świetlica, dom dyrekcji, ambulatorium i dom gościnny oraz boiska, kąpielisko i przechowalnia dla kajaków¹⁰³.

W odpłatnych obozach uczestniczyła męska młodzież chrześcijańska. Czas obozowy wypełniony był zabawami, rozgrywkami sportowymi, kąpielami, wycieczkami, ogniskami, pogadankami i pracami ręcznymi. W dniach niepogody chłopcy przebywali w świetlicy przy kominku¹⁰⁴. Poprzez przebywanie na świeżym powietrzu, ćwiczenia sportowe i prace obozowe przeciwdziałano skutkom życia w dużej aglomeracji miejskiej. Uczestnicy obozów brali udział w zawodach sportowych, zwyczajem stały się „olimpiady obozowe”¹⁰⁵.

Poza zajęciami ruchowymi uczestnicy wykonywali roboty ręczne, wykonując, np. lampiony, części do kajaków, wieszaki, pokrywki do wiader, itp. Przy ogniskach zapoznawano obozowiczów z historią Polski, regionu łódzkiego i organizacji YMCA¹⁰⁶.

⁹⁹ Tamże, t. 27, k. *Sprawozdanie z działalności Ognisk w 1991. Łódź*; t. 33/91, k. *Sprawozdanie z działalności Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w roku 1991/1992*.

¹⁰⁰ „Kurier Łódzki” 1927, nr 198, s. 5.

¹⁰¹ J. Oberländer, *Młodość w Łodzi przedwojennej*, [w:] M. Wilk (red.), *Niemcy w Łodzi do 1939 roku*, Łódź 1996, s. 172; „Kurier Łódzki” 1937, nr 146, s. 6.

¹⁰² „Kurier Łódzki” 1935, nr 211, s. 6.

¹⁰³ „Kurier Łódzki” 1937, nr 146, s. 6.

¹⁰⁴ APL, Łodziana, t. 1246/L, *Obóz Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA nad Pilicą im. D-ra Alfreda Grohmana 1935 r.*

¹⁰⁵ APL, PYŁ, t. 93, k. brak, *Sprawozdanie Kierownika Wychowania Fizycznego Obozu Polskiej YMCA n/Pilicą za miesiąc lipiec 1938 r.*

¹⁰⁶ Tamże, t. 93, k. brak, *Sprawozdanie z obozu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA im. D-ra Alfreda Grohmana n/Pilicą za okres od 18 czerwca do 14 sierpnia 1935 roku.*

Po zakończeniu II wojny światowej, już w 1945 roku wznowiono działalność obozu nad Pilicą¹⁰⁷. W 1946 roku organizowano obozy w Grotnikach nad Lindą oraz we wsi Czaplince koło Bełchatowa. W dwu-, trzytygodniowych obozach brało udział średnio 2 tys. młodzież szkolnej i pracującej¹⁰⁸.

Program obozów letnich obejmował zajęcia sportowe, wychowanie obywatelskie, a od 1948 roku dostosowano go do wymagań Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”, wprowadzając np. badanie stanu sprawności fizycznej chłopców.

Działające na terenie obozów kluby i koła rozwijały zainteresowania: krajoznawcze, fotograficzne, filatelistyczne, kulturalne, przyrodnicze, robót ręcznych i inne¹⁰⁹. Program kulturalno-oświatowy skoncentrowany był na aktualnych zmianach społeczno-politycznych w kraju.

Sport i wychowanie fizyczne stanowiły nadal główną część życia obozowego¹¹⁰, kontynuowano rozgrywanie tzw. Olimpiady YMCA¹¹¹.

Od 1946 roku członkowie Ogniska uczestniczyli także obozach zimowych w Wieńcu Zdroju koło Jeleniej Góry¹¹² i w Bukowinie Tatrzańskiej na Podhalu¹¹³.

Po reaktywacji działalności w 1990 roku powrócono do akcji obozowej. Brak własnego obozowiska utrudniał tę formę działalności. Odzyskany w 1993 roku obóz „Pilica” w Kurędzy był zniszczony, pomimo tego, jeszcze w tym samym roku, zorganizowano wypoczynek dla 454 osób¹¹⁴.

W następnych latach z wypoczynku w Kurędzy (4–5 turnusów) korzystali nie tylko członkowie łódzkiej YMCA, lecz także druhowie z Olsztyna, Krakowa, Warszawy¹¹⁵ oraz z zagranicy. Obóz był także dostępny dla osób spoza

¹⁰⁷ „Dziennik Łódzki” 1945, nr brak, (z dn. 6.07), s. 3; 1946, nr 353, s. 3.

¹⁰⁸ AAN w Warszawie, PY, t. 110, k. 77, Protokół posiedzenia Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w dniu 9/6/48r.; t. 111, k. 174, *Program dnia na obozach polskiej YMCA*; „Dziennik Łódzki” 1947, nr 240, s. 4.

¹⁰⁹ AAN w Warszawie, PY, t. 85, k. 17, *Raport z Inspekcji Punktu Wczasów Pilica, Polskiej YMCA*; k. 30, *Raport z Inspekcji Punktu Wczasów Obóz „Linda” – Grotniki*; „Dziennik Łódzki” 1947, nr 240, s. 4.

¹¹⁰ AAN w Warszawie, PY, t. 110, k. 77, *Protokół posiedzenia Zarządu Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA w dniu 9/6/48r.*; t. 111, k. 174, *Program dnia na obozach polskiej YMCA*.

¹¹¹ „Expres Ilustrowany” 1946, nr 114, s. 5; „Dziennik Łódzki” 1947, nr 240, s. 4.

¹¹² AAN w Warszawie, PY, t. 109, k. 54, *Sprawozdanie z działalności Ogniska Łódzkiego Polskiej YMCA za czas od 1 kwietnia do 31 grudnia 1946 roku*.

¹¹³ APL, PRN w Łodzi, t. 2363, k. 93, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1945 r. do 1 XII 1946 r.*; k. 47, *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi za okres od 1 XII 1947 r. do 1 XII 1948 r.*; AAN w Warszawie, PY, t. 109, k. 100, *Informacja o obozie zimowym Ogniska Łódzkiego w roku 1947/8*; „Głos Robotniczy” 1947, nr 341, s. 8.

¹¹⁴ AZMChPYOwŁ, t. XXVI Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA. Warszawa 16 kwietnia 1994 r. pkt 2. Sprawy organizacyjne, pkt 4. *Rewindykacje majątkowe*; t. 42/93, k. *Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska YMCA w Łodzi za okres od 1 marca 1993 r. do 28 lutego 1994 r.*, s. 2.

¹¹⁵ Tamże, k. *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi w roku 1998*, s. 3.

Związku. Pierwszym rokiem, w którym nie odbyła się akcja letnia w „Pilicy”, był rok 2001¹¹⁶.

Członkowie Łódzkiego Ogniska w ramach akcji obozowej uczestniczyli także w półkoloniach oraz obozach organizowanych przez inne ogniska. Od 1991 roku druhowie z Łodzi mogli zimą uczestniczyć w obozach narciarskich¹¹⁷, latem np. w obozie windsurfiingowym¹¹⁸. Częstszą formą spędzania czasu z YMCA w Łodzi były półkolonie organizowane od 1992 roku. W ich programach był czas na zajęcia sportowe¹¹⁹.

Zakończenie

Praca programowa Związku Młodzieży Chrześcijańskiej – YMCA w Łodzi skierowana była na kształtowanie obywatela przez równomierny rozwój cech charakteru, wiedzy i ciała.

Szczególne miejsce w programach YMCA zajmowało wychowanie fizyczne, sport i rekreacja. Działalność łódzkiej YMCA polegała głównie na szkoleniu, prowadzeniu zajęć sportowych, użyczaniu własnych obiektów sportowych oraz organizowaniu wypoczynku letniego i zimowego. Proponując atrakcyjne formy spędzania wolnego czasu, zapoznawała z nowymi dyscyplinami sportowymi: koszykówką, siatkówką, boksem. Wpływała pozytywnie na rozwój kultury fizycznej mieszkańców Łodzi, czasami inicjując karierę sportową.

Atrakcyjne i różnorodne formy dostosowane były w różnych okresach do indywidualnych zainteresowań ludności. Sekcje koszykówki, siatkówki, pływanie, tenisa stołowego były od początku istnienia Ogniska, pozostałe działały w wyniku rozszerzania i dostosowania oferty do oczekiwań członków (aerobik, formy taneczne, kajakarstwo, jeździectwo).

Krótkotrwałe okresy prowadzenia własnych drużyn sportowych umożliwiały rywalizację sportową na najwyższym poziomie. Zawodnicy YMCA Łódź zdobywali tytuły mistrzów Polski: w siatkówce mężczyzn (w 1929 roku) i koszykówce mężczyzn (w 1948 roku).

Szczególne ważne dla łódzkiej kultury fizycznej było wybudowanie przez YMCA własnych obiektów sportowych. Sale sportowe, basen kryty, łaźnie oraz

¹¹⁶ Tamże, t. XXXIV, Walne Zebranie Delegatów Polskiej YMCA. Materiały sprawozdawczo-programowe. Kraków, 27.04.2002, k. Sprawozdanie z działalności Zarządu ZMCH YMCA Ognisko w Łodzi za okres 23.02.2001–23.03.2002.

¹¹⁷ Tamże, t. 27, k. *Sprawozdanie z działalności Ognisk w 1991. Łódź.*

¹¹⁸ Tamże, t. 42/93, k. *Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska YMCA w Łodzi za okres od 1 marca 1993 r. do 28 lutego 1994 r.*, s. 2; k. *Sprawozdanie z działalności Polskiej YMCA w Łodzi w roku 1998*, s. 3.

¹¹⁹ Zbiór własny autora. *Sprawozdanie z działalności Zarządu Ogniska Łódzkiego YMCA za okres od 14.11.1992 do 20.03.1993; Sprawozdanie z działalności programowej Ogniska Łódzkiego polskiej YMCA w 1994 r.*

przychodnia lekarska stały się miejscem chętnie odwiedzanym przez mieszkańców Łodzi. Po 1990 roku YMCA wróciła do prowadzenia zajęć sportowych, lecz dopiero odzyskanie budynku umożliwiło nieskrępowaną działalność programową.

Hale sportowe i basen kryty były w latach 1919–1939 jedynym miejscem w Łodzi do prowadzenia rozgrywek z siatkówki, koszykówki i pływania w sezonie zimowym. Po II wojnie światowej obiekty YMCA pełniły funkcję łódzkiego ośrodka sportu, po 1994 roku sale i basen ponownie użyczano szkołom i uczelniom wyższym.

Wszystkie te działania powodowały, że przez cały rok Łódzkie Ognisko YMCA proponowało dla swoich członków atrakcyjne zajęcia sportowe. Propagowane aktywne formy spędzania czasu wolnego, pod okiem wykwalifikowanej kadry i w dobrych warunkach lokalowych, korzystnie wpływały na stan zdrowia mieszkańców Łodzi.

Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA w Łodzi posiada wszelkie dane ku temu, by pełnić kluczową rolę zarówno w ramach samego Związku, jak i w regionie. Głównym terenem działalności pozostaje budynek przy ul. Moniuszki 4a. Pozytywnie należy także ocenić próby wyjścia z ofertą poza mury budynku. Funkcjonujące sekcje i kluby wychodzą naprzeciw oczekiwaniom łódzkiej społeczności, umożliwiając rekreację i aktywne spędzanie wolnego czasu.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Polska YMCA – Biuro Główne w Warszawie

Archiwum Państwowe w Łodzi

Łodziana

Łódzki Okręgowy Związek Sportowy 1925–1939

Polska YMCA w Łodzi

Prezydium Rady Narodowej w Łodzi

Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Polskiej

Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi

IPN Ld PF10/725 Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Łodzi

Archiwum Zakładowe Wojewódzkiego Urzędu w Łodzi

Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki

Archiwum Związku Młodzieży Chrześcijańskiej „Polska YMCA” w Łodzi

Archiwum Zakładowe – Sprawozdania Zarządu

II. Prasa

„Dziennik Łódzki” 1945–1948, 1990

„Expres Ilustrowany” 1946, 1947, 1949

„Głos Robotniczy” 1945, 1948
„Kurier Łódzki” 1922–1939
„Przegląd Sportowy” 1945

B. Literatura

- Kałamacka E., *Działalność Amerykańskiej Misji Wojskowej YMCA w Polsce w latach 1919–1922*, [w:] B. Woltmann (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, Gorzów Wlkp. 2002.
- Kałamacka E., *YMCA w Polsce i Polska YMCA (1919–1939)*, [w:] E. Małolepszy, M. Ponczek M., (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce i wśród Polaków na obczyźnie w latach 1918–1939*.
- Rose W.J., *Duch i praca Chrześcijańskiego Związku Młodych Ludzi w Ameryce*, Warszawa 1920.
- Wójcicki A., *Wychowanie fizyczne w Polskiej YMCA*, Warszawa 1920.

Abstract

Physical Culture in Lodz Division of Young Men' Christian Association in 1920–2002

The ideas proclaimed by YMCA in the middle of 19th century found many followers in Europe and the USA. They appeared in Poland thanks to General Józef Haller. After the war with the Bolsheviks the organization was transformed into the Association of Christian Youth “Polish YMCA”.

The association functioned in independent Poland until WWII, then during the war and in the years 1945–1952. After introducing the government changes in 1989 it reactivated its activity.

In all these periods the programmes of “Polish YMCA” were targeted at creating the citizen through equal development of character features, knowledge and body.

A special place in the programmes were kept for physical education, sports and recreation. Positive conditions for the development of the health state of Lodz citizens were created through staff training, sports classes, letting out own sports halls and organizing leisure activities.

A specially important issue for the Association and Lodz physical culture was the fact of possessing own sports halls. Gym halls, an indoor swimming pool, baths and a medical centre were all places willingly visited by the citizens.

In the rooms of Lodz division the citizens had a chance of meeting new sports disciplines, such as basketball, volleyball or boxing. The acquired level led to winning the titles of Champions of Poland in male volleyball (1929) and male basketball (1948).

Later on the offers of participation in sports and recreational activities were individualized according to people's scope of interests.

During summer holidays the programme activities of YMCA were concentrated on camps. The participants relaxed in YMCA's own premises taking part in sports and cultural activities, and also physical work.

Supporting active forms of spending leisure time with qualified staff in good, well-equipped halls had a very good influence on the citizens' health condition.

Keywords: Polish YMCA, Christian Youth Association, physical culture, the Second Republic of Poland, Lodz.